

*Миломир Стенић**
Институт за политичке студије, Београд

ВЕК РАСРБЉИВАЊА БАЛКАНА – ГЕОПОЛИТИЧКИ УЗРОЦИ И ПОСЛЕДИЦЕ**

Сажетак

Српске земље представљају кључни геополитички фактор на Балкану. Њихова територијална величина, централни географски положај и припадност Православној цивилизацији су потенцијал који не одговара интересима српских суседа и великим силама Запада. Стога оне примењују стратегију „обуздавања“ српског чиниоца, настојећи да смање његову моћ. Аутор уочава да је то узрок континуираног, а током 20. и почетком 21. века нарочито интензивног и свеобухватног – расрбљивање Балкана. У раду се разматра једанаест кључних начина расрбљивања, а геополитичке последице тога процеса јесу: смањени демографски потенцијали српског народа, сажимање и фрагментација српског простора, економска неразвијеност и развојна неперспективност, слабост државе на унутрашњем и спољашњем плану, губитак „пасионираности“ за националне циљеве, (само)поричање националног идентитета...

Кључне речи: начини расрбљивања, популационо-територијални губици, геополитичке последице, „обуздавање“ српског чиниоца, српске земље.

* Научни саветник

** Овај рад настао је у оквиру пројекта бр. 179009, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије

*1. СРБИ И СРПСКЕ ЗЕМЉЕ НА ПРЕЛОМУ
20. И 21. ВЕКА – ПРОСТОРНИ РАЗМЕШТАЈ
И ИСТОРИЈСКО-ГЕОПОЛИТИЧКИ
УЗРОЦИ РАСРБЉИВАЊА*

Појам *српске земље* користио се до Првог светског рата ради дефинисања целокупног етно-историјског српског простора. То је имало посебан значај од почетка 19. века када је почео процес ослобађања и осамостаљивања управо оне области јужно од Саве и Дунава где је средином 15. века средњовековна Србија престала да постоји и пала под османску власт. Употребом тога појма потенцирало се да је српска географска целина много пространија од територијалног опсега тадашње Србије (1804-1914). Стварањем Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца (потоње Југославије), термин *српске земље* је готово нестао из употребе не само да то не би иритирало Словенце и Хрвате, већ да би уступило место промовисању тзв. интегралног Југословенства. Накратко, као „птица Феникс“, појам се појавио почетком југословенске катаклизме 1990-их година, али је поново потиснут. Као апсурдни компромис, данас се појам *српске земље* користи у химни Србије „Боже правде“, где је послужио као замена за *српског Краља* како би се потенцирало да земља није монархија, већ република. Али, узимајући малобројне стручњаке махом из реда антропогеографа, историографа, етнографа и лингвиста, данас готово нико не зна шта су српске земље, који су њихови просторни габарити и где им се налазе границе. Упркос томе, српске земље и даље су не само квантитативно највећи, него и по свом геополитичком положају најзначајнији чинилац у веома важном географском простору Балканског полуострва и Панонске низије.

Пропагандне манипулације великих сила заинтересованих за балканске територије „болесника на Босфору“ после Велике источне кризе, експанзионистички национални пројекти српских суседа и различити, обично пристрасни и сензационалистички (псеудо)научни приступи, често су етничку структуру Балкана представљали на тенденциозно погрешан начин. Међутим, крајем 19. и почетком 20. века у српском народу свест о просторним обрисима сопственог националног простора била је прилично јасна. Иако тек у формирању, слој српске интелигенције поседовао је знање где се налазе апроксимативне међе српских земаља, а гео-

графи, картографи, историчари, песници и други то су презентovali и популарисали у својим радовима. Није била ретка појава и национално-романтичарских, а некада максималистичких приступа, какав је, на пример, онај историчара и путописца Милоша Милојевића, приказан на „Историјско-етнографско-географској мапи Срба и српских (југословенских) земаља у Турској и Аустроугарској“ из 1873. године. Ипак, апроксимативне границе српских земаља могле су објективније да се утврде на основу карте „Србија“ Милојка Веселиновића из 1887. године:¹⁾ на истоку, средњи ток реке Мориш – Ђердап – Лом-паланка (или Искр) – Струма – Халкидики; на југу, Халкидики – Солунско залеђе – Шкумба (или Маћа); на западу и северозападу, Јадранско море – северозападни Велебит – Купа – Сава – Илова – Драва; на северу, Драва – Мечек – Мориш.²⁾

Релативизацију правог просторног опсега српских земаља артикулисала је Аустро-угарска, која је, пласирајући тезу о „великосрпској опасности“, прикривала сопствени експанзионизам и оправдавала угњетавање Срба унутар „двојне монархије“. То је постало веома изражено после насилне династичке смене у Србији 1903. године и преусмеравања њене спољнополитичке оријентације од централноевропске ка западноевропској. Уследили су резултати промењене „друштвене атмосфере“: чак и ауторитативни српски интелектуалци (махом школовани у Бечу, Пешти, Грацу...!) почели су да доводе у питање припадност српству покатоличених, исламизованих, мађаризованих и поарбанашених Срба, те да становништву неких ободних српских области њихову регионално-географску припадност поистовећују са не-српским етно-националним идентитетом. Када је идеју свесрпског уједињења, што би био логичан интеграциони редослед, заменило спровођење „југословенског програма“, као прекоредне интеграције пред почетак, за време и после Првог светског рата, уследило је „прилагођавање“ стварности и научних истина новим политичким потребама. Чак

1) Милојко В. Веселиновић, „Географско-етнографски преглед Македоније и Старе Србије с картом“, *Братство*, бр. 1, Београд, 1887, стр. 186-205.

2) Назначене границе су апроксимативне и представљају резултанту граница из различитих извора (најближа је варијанта са карте М. Веселиновића). У ствари, међе српских земаља су зоналне, контактне са суседним балканским народима. Унутар српског простора било је мањих или већих енклава не-српског становништва, али и у оквирима територија суседа налазиле су се мање српске области. Такође, много пространије него данас биле су области насељене национално неоформљеним етничким масама (на пример, Шоплук). Детаљно о дилемама зоналних међа српских земаља видети у: Миломир Степић, *Српско питање – геополитичко питање*, Јантар-група, Београд, 2004, стр. 223-235.

и Јован Цвијић, неупитни географски и етнографски познавалац Балкана, апсурдној идеји „једног, а троименог народа познатог под именом Јужни Словени или Југословени“³⁾ дарује лични допринос – образлаже наводно постојање и картографски представља не само тзв. *Македонске Словене* (јужно од линије Охрид – Прилеп – Овче поље), већ и тзв. *Србо-Хрвате*, које чине *католички, грко-православни, муслимански и албанизовани*.⁴⁾

Упркос различитим схватањима територијалности српских земаља, оне остају најпространије и геополитички најбоље позициониране на Балкану. Стога историјско-геополитичка константа јесте да велике силе (првенствено Запада), вођене сопственим интересима, настоје да српски чинилац држе под контролом, не дозвољавајући му да се политички-територијално конституише у својим правим историјско-географским и етно-просторним границама. Разлог је спречавање могућности да таква српска национална држава постане релативно аутономан и респектабилан субјект на југоистоку Европе где се укрштају њихови вектори интереса и преклапају сфере утицаја, те сучељавају са руским и делимично турским. Сходно томе, формирајући специфичну „симбиозу интереса“ са српским суседима и њиховим великодржавним амбицијама, претенденти на контролу Балкана настоје да што више демографски ослабе српске земље и народ, просторно фрагментирају и редукују српске територије, те свеобухватно смање капацитет српских чинилаца „тврде“ и „меке“ моћи. Тај свеобухватан процес јесте *расрбљивање Балкана*, а као његов крајњи геополитички резултат требало би да настане вештачки успостављена равнотежа (не)моћи на Балкану и такво стање где српски фактор не би могао поремети замисли моћних у „балканском геополитичком чвору“.

2. НАЧИНИ РАСРБЉИВАЊА БАЛКАНА ТОКОМ 20. И ПОЧЕТКОМ 21. ВЕКА

У геополитичком смислу, процес расрбљивања угрожава српске земље са свих страна. Са запада и северозапада најочигледније је спровођен у областима некадашње Републике Српске Крајине (Западна Славонија, Банија, Кордун, Лика, Далмација) и високо-

3) Група аутора, *Историја српског народа*, шеста књига, други том, Српска књижевна задруга, Београд, 1983, стр. 236-237.

4) Видети: Jovan Cvijić, "Ethnographic Map of the Balkan Peninsula", *The Geographical Review*, vol. V, № 5, The American Geographical Society, New York, 1918.

крајишким деловима ампутираним од преддејтонске Републике Српске, те још западнијим српским „острвима“ (Бела Крајина у Словенији, Жумберак, Горски Котар, Капела и билогорско-калничка област у Хрватској). Из северног смера изложен је физичкогеографски, религијско-цивилизацијски и геополитички „брисан простор“ равничарских, панонских српских области, првенствено Барања и Славонија, али све више и перфидније – Бачка, Банат и Срем. На источној страни, упркос дуготрајне политичке границе према Румунији и Бугарској, која се временом претворила и у оштру етничку међу, настављени су ранији и појавили се нови начини расрбљивања унутар територије Србије. У јужном „квандранту“ расрбљивање је било најинтензивније и територијално најобимније управо зато што се ради о историјски, културно-цивилизацијски, државотворно, економски и геополитички кључним областима српских земаља – Старој Србији (Рашка област, Косово и Метохија и данашња БЈР Македонија), Црној Гори, Дубровнику и Херцеговини. Иако су највише изложене, тим деструктивним процесом нису угрожене само ободне зоне српских земаља, већ на специфичан начин и централне области саме савремене Србије (Београд, Шумадија...).⁵⁾ Упоредо са просторном свеобухватношћу, суштину процеса расрбљивања, а нарочито његову конкретизацију, одликује вишедимензионалност. Српске земље, интегрално посматрано, предмет су деловања скупа различитих „сила расрбљивања“.

2. 1. Физичко уништавање

Масовне људске жртве током вишевековне окупације и у ослободилачким ратовима током 19. и 20. века десетковале су српски народ. У Првом и Другом српском устанку за ослобођење малене Србије живот је дало око 150.000 људи. Од ратних губитака током „катастрофалног српског 20. века“ српски народ никада више није могао да се опорави. У два балканска рата 1912-13. године погинуло је око 220.000 Срба. Прави демографски колапс уследио је у Првом светском рату, у коме је Србија имала 1,25 милиона погинулих, што је 28% укупног становништва!⁶⁾ После рата остало је и стоти-

5) Миломир Степић, „Косовско-метохијска карика расрбљивања Балкана – могући епilog и његове геополитичке последице“, *Гласник*, св. LXXXV, бр. 1, Српско географско друштво, Београд, 2005, стр. 188.

6) Од свих земаља учесница у Првом светском рату Краљевина Србија, са 28%, била је прва по процентуалном учешћу жртава у укупном становништву (на другом месту је Француска са 10,5%). Од укупног броја смртно страдалих 1/3 су били војници

не хиљада инвалида и сирочади, које су махом издржавале њихове ратом исцрпљене и сиромашне породице. Поред директних жртава, у посредне српске демографске губитке требало би урачунавати и нерођену децу коју би имао страдало, махом репродуктивно становништво. Тако ослабљене српске популационе потенцијале додатно су умањили огромни губици у Другом светском рату, који, иако нису прецизно утврђени, свакако су већи од 1 милион православних Срба. Међу њима поново су већина цивили, углавном страдали у масовним, планским и на злочиначки начин изведеним масовним физичким уништавањима у Независној Држави Хрватској. И крај 20. века Срби су дочекали са бројним људским жртвама (још тачно неутврђеним) услед ратног „разби-распада“ Југославије. Сви ови губици нису имали само квантитативне (нумеричке), већ и квалитативне размере јер су Срби остали већином без младог, репродуктивног и радно-способног становништва. У оба светска рата десеткована је српска интелектуална елита, што је оставило далекосежне и свеобухватне последице. Ободне српске области од изузетног геополитичког значаја, демографски су десетковане и просторно проређене, те на тај начин постале отворене за инфилтрацију не-српских народа и промену националне структуре. Истовремено, српски суседи су далеко мање страдали, те задржали и повећали демографске потенцијале, добијајући, тако, шансу не само за етно-просторну, већ и за геополитичку експанзију.

2. 2. Негативан природни прираштај

Српски народ је још 1980-их година ушао у пету фазу демографске транзиције, тј. у стање негативног природног прираштаја (већи морталитет од наталитета). Демографи су то еуфемистички назвали „савременим типом репродукције становништва“, иако се реално ради о далеко одмаклом процесу „самртног ропца нације“. Само у Србији годишње више од 40.000 особа више умре него што се роди. То је последица дугогодишње идеолошко-политички спровођене псеудомодернизације друштва, која је довела до индикованог „испумпавања националне животне енергије“ и гушења

(402.000), а чак 2/3 цивили (845.000). Само у епидемији тифуса 1914-15. године умрло је 360.000 људи. Видети у: Александар Недок, Милисав Секулић, „Епигло Првог светског рата у бројкама“, *Војносанитетски преглед*, vol. 65, suppl, 2008, Управа за здравство Сектора за материјалне ресурсе МО Србије, Београд, 2008, стр. 98-100. (Зборник радова са научног скупа „Српски војни санитет 1917-1918“, одржаног на ВМА у Београду 31. октобра 2008; Александар Недок, Бранислав Поповић, ур.)

природног порива српског народа за самообнављањем. Дакле, није тачно да су главни узроци ниског српског наталитета и енормног броја вештачких прекида трудноће – претежно економски (сиромаштво). Кључни разлог је процес брзе, масовне и хаотичне индустријализације и урбанизације, који је пратило некритичко прихватање „западних вредности“ (индивидуализам, конзумеризам, саможивост, конформизам, обездуховљење, лажна идеологија људских права...). Из тога је проистекла наводна еманципација српске жене, која све мање жели вишедетну породицу, већ „образовање“, „каријеру“, „културу“, „провод“, „интелектуално самопотврђивање“, „женска права“... Стварност је потврдила да М. ван Кревелд, истакнути војни историчар и теоретичар државе, професор Хебрејског универзитета у Јерусалиму и Лондонске школе економије, има право када тврди: „равноправност полова је форма националног самоубиства; феминизација друштва прави велики проблем.“⁷⁾ Све то довело је до етно-просторног дебаланса – већи део српских земаља, нарочито планинске, пограничне и контактне, постају „предели седих глава“ и „демографске пустиње“, док су простори српских суседа, првенствено исламских (Арбанаси, м(М)услимани/Бошњаци, Роми), и даље популационо витални и експанзивни. Геополитичке консеквенце су неминовне.

2. 3. Емиграционо пустошење простора

Дуготрајне, систематске и просторно диференциране српске сеобе темељно су промениле демографску слику српских земаља. Неколико типова миграција томе је највише допринело. Услед *принудних миграција* Срби су готово елиминисани како из централне историјско-геополитичке области Србије (Косово и Метохија), тако и из западне ободне српске зоне (некадашња Република Српска Крајина) и средишта Динарске области (сада Федерација БиХ). Овај тип миграција очигледно је имао геополитички мотив – да се изврши „етно-просторна супституција“ Срба не-Србима и тако узурпира део аутентичних српских земаља. *Миграције село-град* испразниле су планинске, пограничне и пољопривредне крајеве, а напуниле градове и приградске зоне који су постали пренасељени, загађени и временом све сиромашнији. Субвенционисаном градњом станова, каквим-таквим отварањем радних места, инвестицијама, централизацијом политичких, образовних, културних и

7) *Политика*, 4. новембар 2012. Опширније о томе видети у: Martin van Kreveld, *Uspori i propadanje države*, Albatros; Fakultet bezbednosti, Beograd, 2012.

других институција, те пропагандом „лагодног урбаног живота“, и даље се стимулише досељавање у само неколико градова (Београд, Нови Сад, Ниш, Бања Лука, Бијељина), а пустоши сав остали српски простор. Узрок *економских миграција* јесте вишедеценијско, планско, идеолошки и (гео)политички смишљено економско запостављање српских простора. Немогућност запошљавања и бесперспективност терали су првенствено младу, радноактивну и репродуктивну популацију на одсељавање у потрази за послом и егзистенцијом. Њихова исходишта обично су били економски развијенији, али национално искључиви не-српски крајеви, где су Срби-имигранти брзо подлегали асимилационом притиску (Словенија, хрватски градови и приморје, Немачка, Аустрија, Француска, САД...). Далекосежан и ненадокнадив ефекат расрбљивања има и постјугословенска емиграција у иностранство младог, високообразованог становништва (тзв. одлив мозга), због чега ће Српство остати без великог дела будуће елите која би требало да предводи народ и земљу.

2. 4. Етничко конвертитство

На српску кохезију, популациону величину и целовитост српских земаља разорно је деловала промена верског и националног идентитета. Тај процес се углавном одвијао присилно (под претњом физичког уништавања, протеривања, одузимања имовине, наметања тешких дажбина...), а у ретким случајевима и добровољно (ради задржавања привилегованог статуса великаша, заслепљености идеологијом, напредовања у служби, склапања бракова...). Механизам етничке конверзије био је двосмеран: а) у неким случајевима прво је долазило до преверавања (покатоличавање, исламизација), потом би уследило постепено однарођавање, етничка флуидност и промена националне припадности (од покатоличених Срба – Хрвати, Мађари, Немци...; од исламизованих Срба – Арбанаси, Турци, „неопредељени“ м/Муслимани и потом Бошњаци...), да би у трећем „кораку“ уследило и укључивање „припадајућих простора“ конвертита у не-српске политичко-територијалне јединице (у Хрватску, БиХ...); б) некада се догађало обрнуто – први „корак“ било је формирање политичко-територијалне јединице (Македонија, Црна Гора), онда би уследило национално конвертитство као „усаглашавање“ са претходно конституисаном и омеђеном територијом (Македонци, Црногорци), а у трећој фази и верско-црквени

раскол⁸⁾ који прети да прерасте и у религијско конвертитство (неканонске Македонска и Црногорска православна „црква“).⁹⁾ (скица 1) Расрбљивању је највише допринела идеолошко-политичка „декрет-етногенеза“, тј. (једно)партијско проглашавање „синтетичких“ или „хибридних нација“ издвајањем из српске (Македонци, Црногорци, Муслимани/Бошњаци). Истовремено, то је значило и „ампутацију“ по пространству знатних, а по геополитичком значају кључних географских области. Специфичан вид наметања конвертитства представља и захтев Србима да „промене свест“, наглашавање да су Срби „између Истока и Запада“, те да укључивање у ЕУ и НАТО „нема алтернативу“, иако се ради о супранационалним интеграцијама Запада, што, у ствари, значи напуштање сопствене Православне цивилизације.

Скица 1: Фазе двосмерног тока српског „конвертитског механизма“

Извор: Миломир Степић, *У вртлогу балканизације*, ЈП Службени гласник СРЈ; Институт за геополитичке студије, Београд, 2001, стр. 245.

- 8) Разматрајући формирање расколничке и канонски непризнате тзв. Македонске православне цркве у „Јужној Србији (данас Бившој Југословенској Републици Македонији)“, Р. Поповић објашњава: „Раскол је, одмах по завршетку Другог светског рата, спровођен у спреси комунистичких власти и великобугарске (ВМРО) идеологије, а у његовој основи је јерес етнофилетизма. Раскол је кулминирао 1967. године када је „Македонска црква“ прогласила самосталност – аутокефалију“. „...сличан проблем се поставља у Црној Гори (такозвана Црногорска православна црква, званично регистрована 2000. године).“ Видети у: Радомир В. Поповић, *Православне помесне цркве*, друго, допуњено издање, Издање писца, Београд, 2009, стр. 185, 187.
- 9) Детаљније о фазама двосмерног тока српског „конвертитског механизма“ видети у: Миломир Степић, *У вртлогу балканизације*, ЈП Службени лист СРЈ; Институт за геополитичке студије, Београд, 2001, стр. 226- 246.

2. 5. Поништавање идентитета

Карактеристичан српски идентитет, дубоко је утемељен у словенском народном архетипу, православној хришћанској религији и историјски континуираној борби за опстанак на балканским „веригама света“. У национални код дубоко је уцртана немањинска државотворна традиција, коју српски непријатељи сматрају за „империјални дух“. Од Српске револуције почетком 19. века сличан третман има некада и до размера аутодеструктивности изражен српски пијемонтизам – слободарски и уједињитељски нагон усмерен не само према поробљеном сопственом народу и територијама, већ и према осталим Јужним Словенима. Те колективне националне особине велике и регионалне силе доживљавају као „опасан вирус“, те настоје да га дугорочно пацификују насилним мењањем српског идентитета. Зато су окупатори, по правилу, одмах по заузимању српских територија настојали да елиминишу националну интелектуалну елиту, затворе српске школе и културне институције, забране српски језик и ћирилицу, опљачкају и поруше српске цркве и манастире, утамниче или ликвидирају свештенство, униште или отму српску архивску грађу и сведочанства српског порекла, постојања и идентитета, узурпирају и преименовањем присвоје српско духовно наслеђе и наметну Србима туђи идентитет. Тако је било, а тако је и данас. Сечи кнезова почетком 19. века савремена паралела је тзв. Хашки трибунал, као што је у окупираној Србији 1915. године одмах забрањена ћирилица, тако се и данас у Хрватској лупају ћирилични натписи, актуелно стварање нових, „политичких језика“ из српског је савремена варијанта некадашњег забрањивања српског језика из ратних времена, рушење српских цркава и манастира које су вршили арбанашки сепаратисти на Косову и Метохији после 1999. године подсећа на сличну, систематски спроведену деструкцију хрватских усташа 1941-1945. године, патријарх српски Гаврило (Дожић) и владика Николај (Велимировић) били једина два црквена великодостојника у Европи које су нацисти у Другом светском рату затворили у логор, а почетком 21. века слично се догодило са архиепископом охридским СПЦ Јованом (Вранишковским) затвореном у БЈР Македонији, вредни документи су током Првог светског рата вагонима одвожени из Београда у Беч, у немачком бомбардовању Београда априла 1941. године

уништена је Народна библиотека и непроцењива писана сведочанства српског идентитета, а сличан процес тече и данас (вишегодишња опструкција рада Народног музеја и Народне библиотеке у Београду, предавање тзв. Хашком трибуналу политичко-војне документације, прослеђивање домаћих обавештајно-безбедносних података америчким службама, давање матичних и катастарских књига арбанашким сепаратистичким властима на Косову и Метохији, пропадање вредних усмених, писаних и градитељских сведочанстава националног идентитета услед систематски наметаног заорава и небриге...).

2. 6. Политичко-територијална фрагментација

Вишевековна подељеност српских земаља границама великих империја оставила је изразито негативне последице за јединство Срба и српских земаља. Али, тај деструктивни ефекат наставио се и када су се српске земље готово у целини нашле у саставу две југословенске државе. Већ 1921/22. године поделом Краљевине СХС на области „према природним, социјалним и економским приликама“¹⁰⁾ српске земље су биле највише фрагментирани. Супротно томе, „историјске покрајине“ из бивше Аустро-угарске, на чијој целовитости су инсистирали и у којима су били већина „узнемире-ни“ Словенци и Хрвати, спајањем по две или три потпуно би могле да се реконструишу. Још већу политичко-територијалну фрагментацију српског простора, уз истовремено наглашенију кохезију словеначких и хрватских области, учинила је подела на бановине Краљевине Југославије 1929. године. Штавише, 1939. године, када је формирана Бановина Хрватска, у њеним границама нашао се и велики део српског простора, са чак 847.000 Срба.¹¹⁾ Границе потоње окупационе поделе Југославије, а првенствено пронацистичких марионетских великодржавних творевина српских суседа, биле су наменски тако трасиране да максимализују антисрпски деструктивни ефекат.¹²⁾ У послератној рестаурисаној Југославији, њена

10) Бранислав Глигоријевић, „Унутрашње (административне) границе Југославије између два светска рата 1918-1941.“, *Историја 20. века*, бр. 1-2, Институт за савремену историју, Београд, 1992, стр. 28.

11) Миодраг Зечевић, Богдан Лекић, *Државне границе и унутрашња територијална подела Југославије*, Грађевинска књига, Београд, 1991, стр. 12.

12) О својствима граница којима је подељена Југославија током Другог светског рата детаљније видети у: Слободан Д. Милошевић, „Окупаторска подела Југославије 1941-1945.“, *Историја 20. века*, бр. 1-2, Институт за савремену историју, Београд, 1992, стр. 125-143.

федеративна подела требало је не само да изврши „унутрашњу балканизацију“ државе, већ и нескривени задатак да „обуздава“ и „балансира“ српског чиниоца на регионално-кеналистички начин.¹³⁾ Штавише, ради реализације званичне титоистичке политике расрбљивања Југославије (и Балкана), дефинисане крилатицом „Слаба Србија – јака Југославија“, само федералној јединици Србији наметнуте су још два покрајинска „тега“. De facto, неотитоистичког „принципа“ придржавала се и Бадинтерова комисија када је одредила не само судбину Југославије, већ и даљу фрагментацију српских земаља – мање као дезинтеграциону инерцију, а више као антисрпски геополитички циљ.

2. 7. Интеграциона инверзија

Специфичан начин расрбљивања Балкана јесте мање-више принудно укључивање српских земаља у супранационалне интеграције, а да претходно није учињена културно-цивилизацијски природнија, економски рационалнија и геополитички логичнија интеграција у српску националну државу. Штавише, једна од кључних улога тих супранационалних интеграција била је управо разбијање српске националне кохезије и онемогућавање конституисања српске државе која би својим границама обухватила све или већину српских земаља. Дезинтегративне, антисрпске последице постојања и „прве“ и „друге“ Југославије су очигледне и катастрофалне. Упркос томе, пред Српством је ултимативан изазов нове интеграционе инверзије – укључење у ЕУ и НАТО. Аналогно монархистичкој и титоистичкој Југославији, и ове евроатлантске политичко-економско-војне организације су креација таласократске Западне цивилизације, којој Срби и српске земље не припадају по свом православном цивилизацијском идентитету и телурократском геополитичком коду.¹⁴⁾ Стога би прикључивање њима било несумњива аномалија, са дугорочним негативним последицама типичним за тзв. растрзане (растројене) земље (torn country¹⁵⁾). То

13) Видети у: Миломир Степић, „Српске земље у балканској апликацији стратегије обуздавања: југословенска и постјугословенска формула“, *Разбијање Југославије* (Живојин Ђурић, Милош Кнежевић, Милан Јовановић, ур.), Институт за политичке студије, Београд, 2012. (поглавље „Кеналистичко ‚обуздавање‘ и ‚балансирање‘ српског чиниоца у ‚другој‘ Југославији“, стр. 267-271)

14) Миломир Степић, „О српском геополитичком идентитету“, *Српска политичка мисао*, бр. 2/2012, год. XIX, vol. 36, Институт за политичке студије, Београд, 2012, стр. 24.

15) Samuel P. Huntington, *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, Simon & Schuster, New York, 1996, p. 139.

споља индуковано „шизофрено“ геополитичко стање довело би до распуљености националног бића, латентне друштвене нестабилности и анархије, социјалне конфликтности, етно-верског и идеолошког екстремизма, те разорне унутрашње дихотомије између изворне и имплантиране геополитичке самоспознаје.¹⁶⁾ Ако су ове појаве препознатљиве у „старој“ чланици ЕУ и НАТО, анархичној и готово банкротиралој Грчкој, те у „новим“ чланицама и доскорашњим евроатлантским „мезимцима“ Румунији и Бугарској, такође сада на ивици економског слома, какви деструктивни процеси би тек могли да очекују Србе, које Запад већ дуго и систематски стигматизује.

2. 8. Економско слабљење

Српске земље су за развој модерне економије имале су изузетно слабе стартне позиције. Будући да су дуго биле подељене границама великих империја, у свакој од њих представљале су економски маргинализовану, саобраћајно изоловану и развојно запостављену периферију. Због свог положаја често су биле предмет ратних сукоба и свеобухватног разарања. Београд, главни српски град, је најчешће бомбардован главни град у Европи (само у 20. веку четири пута). То је проузроковало развојне дисконтинуитете, укоренивање духа привремености и изостанак дугорочног привредног планирања. Када су се српске земље нашле у јужнословенској држави, до изражаја је дошла поларизација, која је временом још више расла у корист словеначких и хрватских крајева. У титоистичкој Југославији она је и смишљено спровођена антисрпском регионалном политиком, тј. фаворизовањем Словеније и Хрватске (чак и демонтажањем фабрика из Србије и њиховим премештањем у „западне републике“). Деструктивност идеолошко-партијског уплива у економију била је много израженија у српским него у нерпским крајевима. У верско-грађанском рату за „постјугословенско наслеђе“ највише су економски страдале српске области, а већи део простора некадашње Републике Српске Крајине је потпуно девастиран („спржена земља“). Постхладноратовску надмоћ Запад је, самопроглашавајући се за „међународну заједницу“ манифестовао увођењем економских санкција Србији (de facto и осталим српским земљама) са циљем да се „Срби баце на колена“ (Клаус Кинкел, немачки министар спољних послова, 27. маја 1992. године) и додатно ослаби њихов „одбрамбени механизам“ за још једно

16) М. Степић, „О српском геополитичком идентитету“, стр. 35.

ратно разарање у агресији НАТО 1999. године. „Економска транзиција“, како је еуфемистички назван процес приватизационе пљачке, уништавање националног банкарског система, убрзаног (пре) задуживања земље, те енормног пораста незапослености и сиромаштва грађана – дотукли су српску економију. БДП/становнику Србије данас је тек на 82. месту у свету и она спада у најнеразвијеније земље Европе. Према индексу хуманог развоја, који је добар синтетички показатељ развијености, Србија се позиционира на 59. место у свету и близу је самог дна на листи балканских земаља.¹⁷⁾ Овако катастрофалне размере економске деструкције нису резултат само глобалних кретања, већ очигледног спровођења механизма економског слабљења српског чиниоца. То у народу производи колективно незадовољство, безнађе, бесперспективност, губљење животне енергије и недостатак националне „пасионираности“ за позитивне промене. Последица је све израженија жеља за одсељавањем у иностранство или досељавањем у домаће урбане центре, где (лажни) космополитизам као крајњи резултат производи расрбљивање.

2. 9. Идеолошко-политичко застрањивање

У „понуди“ идеолошких концепата које заступају кључне странке, „странколике“ политичке организације, утицајне интересне групе и појединци у српским земљама има веома мало залагања за истинске српске националне циљеве. У њиховом практичном деловању не само да је још мање стварног ангажмана у српском интересу, већ многе од њих воде отворену анационалну политику. Већ између два светска рата постало је очигледно да ће погубне антисрпске последице оставити монархистичко „интегрално Југословенство“ као рана фаза идеологије југославизма. Југословенство је не само перфидно „претапање“, већ и поништавање, негација Српства. Истовремено, југославизам је ефикасан идеолошки инструмент за расрбљивање јер намеће Србима „обуздавајући“ комплекс кривице за наводни хегемонизам, унитаризам, империјализам, византизам, балканизам, традиционализам...

17) *Индекс хуманог (људског) развоја /ИХР/ (Human Development Index /HDI/)* добија се на основу: 1) просечног трајања живота становништва; 2) степена образованости (писмености одраслих и процента уписаних ученика) и 3) животног стандарда, мереног у БДП/становнику. Највиши ИХР у свету је у Норвешкој, а најнижи у ДР Конго. Међу балканским земљама водећа је Словенија (21. место у свету), а нижи ИХР од Србије имају само Албанија, БиХ и БЈР Македонија.

После Другог светског рата југославизам је добио комунистички „амалгам“ и изродио се у отворену антисрпску мутацију – титоизам. Размере расрбљивања остварене у време титоизма су такве да се може извести закључак да је то био кључни циљ титоистичке идеологије. Титоизам је не само амнестирао усташе и балисте за масовно злочиначко уништавање Срба, већ је (за то) Хрвате и Арбанасе територијално наградио деловима српских земаља! На идеолошко-једнопартијској основи, од Срба је одвојио „инстант нације“ и такође им доделио делове српских земаља! Штавише, утицај Срба у Југославији додатно је сузбијан новим наметањем комплекса кривице за монархизам, грађанизам, традиционализам, четништво, русофилство... „Разби-распад“ Југославије од 1990-их година није значио и крај те антисрпске идеологије. Напротив – она се одржала као идеализовано и носталгично, а у ствари политички некрофилно неојугословенство (и идеологија неојугославизма). Уместо титоистичке (комунистичке) потке, сада је прожета неолибералном (пост)демократском „мантром“, која се обрачунава са аксиомом националног интереса, пориче значај националне државе и обесмишљава државне институције, али све то селективно – само ако нису уграђени у глобализам као идеологију униполарног „новог светског поретка“. Стога је српском „реметиљачком фактору“ на Балкану поново наметнут комплекс кривице – за милитаризам, неокомунизам, шовинизам, великосрпство, експанзионизам, геноцидност... Многи субјекти актуелног српског политичког живота конформистички су подлегли антисрпској пресији и не пружају отпор том национално деструктивном процесу, а неки и активно учествују у његовој реализацији. Идеолошка подређеност демократури и додворавање евроатлантским силама доказује се „политичком коректношћу“ и „позитивном дискриминацијом“ не-Срба, чији је статус у односу на Србе све привилегованији.¹⁸⁾ То проузрокује колективно незадовољство Срба, њихову пасивизацију, идеолошко-политичко тумарање, сумњу у идеју и традицију државотворности, дефанзиву у одбрани сопствених интереса, губитак националног поноса, потискивање цивилизацијског и геополитичког идентитета, тражење излаза у етно-верском конвертитству и асимилацији, те последично, све интензивнији процес расрбљивања.¹⁹⁾

18) О томе опширније видети у: Драгомир Антонић, „Па они нису Срби“, *Печат*, бр. 308, 28. фебруар 2014, ИП „Наш Печат“, Београд, 2014, стр. 70.

19) Академик САНУ К. Чавошки је начинио детаљну анализу појаве и протагониста процеса расрбљивање у Србији после „петookтобарске револуције“ из 2000. године. Ви-

2. 10. Научно-просветна, културна и пропагандна (ауто)деструктивност

У српској (друштвеној) науци, образовном систему, културној политици и медијима минимално се заступа и афирмише интегрално српско становиште.²⁰⁾ Евидентни су покушаји да се Српство сведе на србијанство и расрби (преда српским суседима и националним конвертитима) све оно што је духовно потекло у српским земљама изван „авнојских“ граница Србије, па чак и изван тзв. уже Србије. Упоредо, у националној науци зацарила је конформистичка аутоцензура. Суочени са условом да учешће у научним пројектима и напредовање у научној хијерархији све више зависе од објављивања у англофонским рејтингованим часописима, српски научници почињу не само да свесно избегавају евроатлантском Западу „неподобне“ теме, већ и да прихватају наметнуте антисрпске стереотипе. У српским школама и универзитетима примењују се педагошко-дидактички стандарди непримерени српској просветној традицији. Они су вештачки имплантирани из евроатлантских центара, управо из оних одакле се већ дуго врши деструкција српског народа и српских земаља. Наставни програми систематски се „чисте“ од српских садржаја, примера и знаменитих личности. У уџбеницима географије и историје за основну и средње школе примат преузима глобалистички приступ, потискујући национални и патриотски. Уместо домаћих универзитетских уџбеника све више се препоручује превођење страних. У националној култури се под плаштом космополитизма и наводних уметничких слобода често пласирају аутошовинистички ставови, девијантна понашања и идеје супротне српском културном наслеђу. Масовне размере достигли су затирање ћирилице, кварење језика непотребним туђицама, препуштање српске баштине агресивним српским суседима, те кроатизација, бошњакизација и црногоризација свега српског

дети у: Коста Чавошки, *Расрбљивање*, Orpheus, Београд, 2011. М. Суботић чак тврди (и образлаже) да је „расрбљивање у функцији нове НАТО/америчке геостратегије“. Видети у: Момчило Суботић, „Расрбљивање“, *Разбијање Југославије* (Живојин Ђурић, Милош Кнежевић, Милан Јовановић, ур.), Институт за политичке студије, Београд, 2012, стр. 319-328.

20) Важност интегралног *српског*, а не парцијалног *србијанског* поимања националних вредности наглашава М. Ломпар, професор Филолошког факултета Универзитета у Београду. Видети у: Мило Ломпар, *Повратак српском становишту*, *Catena mundi*, Београд, 2013.

писаног латиницом, казаног и певаног ијекавицом, и материјално створеног током дуговеког културно-цивилизацијског трајања. Српски писани и електронски медији већином не заступају не само српске интересе, већ ни принципе објективности и истинитости. Посвећени су селективном креирању јавног мишљења у складу са политичко-економским интересима странаца и финансијера. У њима се српски језик и ћирилица користе само спорадично. Није ретка отворена антисрпска пропаганда, позивање на тенденциозне изворе и вести из махом западних медија, манипулисање информацијама ради обликовања јавног мишљења и агресивна једностранна промоција евроатлантизма. Циљ и све очигледнија последица оваквог научно-просветног, културног и медијског деловања јесте ширење „духа самопорицања“,²¹⁾ тј. „преумљења“ на коме толико инсистирају евроатлантистички изасланици у Србији, а послушнички спроводи српска политичка и интелектуална псеудоелита.

2. II. Анационално профилисање српске интелектуалне елите

Прекиди у „историјској вертикали“ српске нације и државе значили су и дисконтинуитет у развоју српске интелектуалне елите. Када је у 19. веку почела национална ренесанса, просветитељство и обнављање српске државности, допринос су дали образовани Срби из Аустрије (Аустро-угарске), који јесу били јасно национални опредељени, али „бечко-пештански“, централноевропски, прозападно интелектуално профилисани. Сходно томе, за њих је било потпуно логично да културно уздизање и модернизовање Српства подразумева само један пут – на запад. (Не)свесно, то су чинили још Доситеј и Вук.²²⁾ Потоњи српски интелектуални слој, који се

21) Комплексном феномену културне аутодеструкције М. Ломпар је посветио обимну, парадигматичну научну студију *Дух самопорицања*. Аутор запажа: „На дну сваког културног, политичког, историјског разлога који је привилегован у нашој јавној свести пребива – дух самопорицања; појављујући се непрестано, премда не увек са истом снагом, он као да у *овом часу* доживљава свој апогеј. Он је ту, *дух самопорицања*, најмрачнији покрет српске културе...“ Видети у: Мило Ломпар, *Дух самопорицања*, друго издање, Огртеус, Београд, 2012, стр. 36-37.

22) Не може да се оспори велики културни допринос Вука Стефановића Караџића, али за профилисање модерног српског идентитета важне су и дугорочне последице радикалних реформи које је спровео. С. Шуљагић запажа да је Вук, уз помоћ Јернеја Копитара (управника бечке дворске библиотеке!), поједностављењем дотадашње српскословенске ћирилице по угледу на латиницу и преобликовањем дотадашњег књижевног српског језика према народном штокавском говору, у ствари, прекинуо две фундаментално важне споне: 1) са језиком, писмом, богатим културним наслеђем, значајним правним завештањем и државотворном традицијом немањичке Србије и 2) са колосалном, духовно блиском књижевношћу и културом словенско-православне Русије. Први дискон-

формирао у другој половини 19. и током 20. века, већином се образовао у Бечу, Пешти, Грацу, Берлину, Паризу, Лондону, а потом и на универзитетима и научним институтима у САД. Пореклом из сиромашне, заостале Србије, ти будући српски интелектуалци лако су подлегли „фасцинацији Империјом“. За њих су немачка, француска, енглеска, америчка култура, наука и образовање били „без алтернативе“ јер је мало ко одлазио по знање у Москву, Петроград, Кијев. Стога су сматрали логичним да сопствену „опчињеност Западом“ по повратку у Србију пројектују на њену модернизацију коју су (не)добронамерно поистовећивали са вестернизацијом и у духовном смислу. Будући да је тај неприродан процес текао спорије него што су очекивали, а у културно-цивилизацијском смислу и није могао далеко да одмакне, у многима од њих јављали су се стид од „балканске заосталости“, самоамнестирајућа критика „паланачког духа“, одвратност према прејаком „мирису тамјана“, потискивање „осећања Српства“ и потенцирање српске „припадности Западу“²³⁾. Из такве „интелектуалне колевке“ израстао је и велики део савремене (не)свесно „родомрзачке“²⁴⁾ српске квазиелите, која себе види у месијанској улози да Србе и српске земље одведе у ЕУ и НАТО, упркос чињеници да те евроатлантске интеграције очигледно и истрајно раде на расрбљивању Балкана.

тинует значајно је да се место српске у европској култури профилише на основу (истина, богатог) усменог наслеђа и културне матрице слоја неписменог српског сељаштва, а да се одбацује аристократска, елитистичка баштина „златног српског средњег века“. Други дисконтинуитет значајно је важан корак у покушају да се Срби и српске земље културно (и геополитички) удаље од Православне цивилизације и руске интересне сфере, те „приведу“ Западу. Видети у: Сања Шуљагић, *Заснивање српског националног идентитета*, Институт за политичке студије, Београд, 2012, стр. 292-293.

- 23) Образлажући зашто Европу сматра за јерес, Владика Николај Велимировић, заточен у нацистичком логору Дахау током Другог светског рата, пита се: „И шта нас је толико привукло Европи? И чиме је Запад постао за нас привлачнији него Исток?“ Он сматра да Запад не може да служи за углед „никоме осим глупацима“, али се даље пита како су се међу њима нашли и Срби. Он нуди три одговора: „*Први*, што су српски синови отишли по учевину на Запад, па су научивши да пију из вештачких чаша, омрзли бистре изворе своје Отаџбине. *Други*, што су школовани синови српских сељака стали манисати (налазити мане, прим. М.С.) српским девојкама па се иженили туђинкама. *Треће*, што су школовани синови српски отпали од својих отаца, презрели своје оце због њихове побожности и поштења, и ударили пространим путем. То троје. Та три отрова затровали су сав наш живот лични, породични, друштвени и државни.“ Видети у: Николај Велимировић, *Српском народу кроз тамнички прозор*, Орион, Београд, 1999, стр. 202-203.
- 24) Родомрсцима З. Аврамовић назива једну групацију Срба који „делују против темељних националних и државних интереса српског народа“ и која је „увек била на страни несрпских интереса и планова, а потпуно неосетљива на неправде које су чињене према Србима (територија, људи, кажњавање, култура, част, национално достојанство)“. Видети у: Зоран Аврамовић, *Родомрсци*, друго издање, Институт за политичке студије, Београд, 2009, стр. 11.

3. ЕПИЛОГ РАСРБЉИВАЊА 1914-2014. ГОДИНЕ: ГЕОПОЛИТИЧКЕ ПОСЛЕДИЦЕ „КАТАСТРОФАЛНОГ СРПСКОГ СТОЛЕЋА“

Од Првог српског устанка до Првог светског рата Срби су водили тешку борбу и дали велике људске и друге жртве за слободу, стварање државе и њено ширење на новоослобођене територије. Али, ти губици били су за *српску* слободу, *српску* државу и *српске* земље. Дакле, постојао је јасан, једноставно дефинисан и логичан геополитички редослед и интерес – стварање српске националне државе sukcesивним ослобађањем и прикључивањем делова српских етно-историјских области. Тај узвишени циљ био је разумљив народу (иако махом неписменом), била му је посвећена национална елита (иако малобројна) и са њим су интересно калкулисале велике силе (иако неке са политичким симпатијама, а друге са антипатијама). За његово остварење постојао је висок ниво неопходне гумиљовљевске „пасионираности“, тј. националне енергије на којој се заснивао свеколики развој током ослободилачко-државотворних напора – духовни, демографски, територијални, економски, политички, војни...

А онда је дошао историјски прелом: не завршивши примарну, националну, „српску интеграциону фазу“, Срби и српске земље вољно-невољно ушли су у прекоредну, супранационалну, „југословенску интеграциону фазу“. Елементарно геополитичко знање и државотворно искуство указивало је да се ради о дугорочно деструктивном и национално самоубилачком потезу. Убрзо је то постало очигледно. Српске земље су се у аморфном и фрагментарном политичко-територијалном стању нашле у нефункционалној југословенској држави – прво монархистичкој, а потом и титоистичкој. Обе су по геополитичком идентитету и намењеној функцији биле супротне српским интересима, а у Југословенству које је у њима форсирано утапало се Српство. Упркос формалном нестанку југословенске државе са политичке карте почетком последње деценије 20. века, наставило је да опстаје (нео)југословенство и његова кључна антисрпска улога. Непосредно укључивање Запада у креирање геополитичких односа на Балкану донело је и нове, постмодерне облике расрбљивања „верига света“.

Геополитичке последице расрбљивања Балкана су грандиозне. Површина српских земаља, које су се крајем 19. века мање-више

поклапале са српским етничким простором (као на карти М. В. Веселиновића из 1887. године) била је око 300.000 км². Хипотетичка српска држава у тим границама имала би бројне предности – један политички гравитациони центар, етничку компактност, добре морфографско-територијалне пропорције, партиципацију у три значајне географске целине, широк приступ мору, респектабилне природне ресурсе за брз економски развој, квалитетан географски и геополитички положај, те изгледну шансу да се формира као стабилна, одржива, унитарна, национална држава.²⁵⁾ Сличне одлике задржала би и нека од варијанти „увећане“ Србије, било да је на западу омеђена Цвијићевом „западном границом у којој преовлађују православни“ из 1915. године, или у границама понуђеним тајним Лондонским споразумом 1915. године, или конституисана после раздвајања од хрватских и словеначких области дуж тзв. ампутационе линије из 1928. године. Њена површина у сваком од тих случајева не би била мања од 200.000 км².

Уместо тога, стотинак година касније, после свеобухватног демографског, просторног, културног и другог процеса расрбљивања, постао је упитан српски идентитет сваког педља српских земаља. Чак и насилна сецесија Косова и Метохије од Србије, проистекла из оружане побуне арбанашке националне мањине и резултата агресије НАТО, није значила окончање дезинтегративног (пост) југословенског „парања џемпера“, већ наставак „обуздавања“ Србије – прво редуковањем њених популационих, територијалних и ресурсних, а од 2000-их година и осталих „тврдых“ и „меких“ чинилаца моћи. Управо из евроатлантских интеграција, којима (парадоксално) тежи српска политика класа, стижу сасвим јасне поруке да ће и Војводина бити ампутирана од Србије. Значи ли то да ће у првим деценијама 21. века српски чинилац на Балкану бити сведен само на геополитички „дозвољену“, „пожељну“, „подобну“, „нереметилачку“ тзв. ужу Србију од непуних 56.000 км², па чак и мању (лишену још Рашке области и неких „пречанских“ београдских делова), тзв. предкумановску Србију од приближно 54.000 км²? Сматра ли таласократски евроатлантизам да формула „Мала Србија – стабилан Балкан“ гарантује остварење његових интереса и пацификовану позадину иза франтијера који се помера ка руским границама? Да ли руско телурократско неоевроазијство уочава да у лепеши „осовина пријатељства“ оријентисаних према кључним

25) М. Стенић, *Српско питање – геополитичко питање*. стр. 182-183.

земљама и регионима Евроазије недостаје „балкански вектор“, те да за његово упориште и исходиште („државу-клијента“) није довољна „мала“ нити „авнојска“ Србија, већ интегрална српска држава?²⁶⁾

ЛИТЕРАТУРА

- Аврамовић, Зоран, *Родомрци*, друго издање, Институт за политичке студије, Београд, 2009.
- Антонић, Драгомир, „Па они нису Срби“, *Печат*, бр. 308, 28. фебруар 2014, Наш Печат, Београд.
- Велимировић, Николај, *Српском народу кроз тамнички прозор*, Орион, Београд, 1999.
- Веселиновић, Милојко В., „Географско-етнографски преглед Македоније и Старе Србије с картом“, *Браство*, бр. 1, 1887, Београд.
- Глигоријевић, Бранислав, „Унутрашње (административне) границе Југославије између два светска рата 1918-1941.“, *Историја 20. века*, бр. 1-2, 1992, Институт за савремену историју, Београд.
- Група аутора, *Историја српског народа*, шеста књига, други том, Српска књижевна задруга, 1983, Београд.
- Зечевић, Миодраг; Лекић, Богдан, *Државне границе и унутрашња територијална подела Југославије*, Грађевинска књига, Београд, 1991.
- Ломпар, Мило, *Дух самопорицања*, друго издање, Ogrheus, Београд, 2012.
- Ломпар, Мило, *Повратак српском становишту*, *Catena mundi*, Београд, 2013.
- Милошевић, Слободан Д., „Окупаторска подела Југославије 1941-1945.“, *Историја 20. века*, бр. 1-2, 1992, Институт за савремену историју, Београд.
- Недок, Александар; Секулић, Милисав, „Епилог Првог светског рата у бројкама“, *Војносанитетски преглед*, vol. 65, suppl, 2008, Управа за здравство Сектора за материјалне ресурсе МО Србије, Београд. (Зборник радова са научног скупа „Српски војни санитет 1917-1918“, одржаног на ВМА у Београду 31. октобра 2008; Александар Недок, Бранислав Поповић, ур.)
- Поповић, Радомир В., *Православне помесне цркве*, друго, допуњено издање, издање писца, Београд, 2009.

26) О „осовинама пријатељства“ усмерених од Русије ка „државама-клијентима“ као савном делу Дугинове геополитике неоевроазијства, те о њеном пројектовању на балкански простор и српске земље, видети у: Миломир Степић, *Геополитика неоевроазијства: позиција српских земаља*, Институт за политичке студије, Београд, 2013, стр. 106-116; 149-152.

- Стенић, Миломир, *У вртлогу балканизације*, Службени лист СРЈ, Институт за геополитичке студије, Београд, 2001.
- Стенић, Миломир, *Српско питање – геополитичко питање*, Јантар-група, Београд, 2004.
- Стенић, Миломир, „Косовско-метохијска карика расрбљивања Балкана – могући епилог и његове геополитичке последице“, *Гласник*, св. LXXXV, бр. 1, 2005, Српско географско друштво, Београд.
- Стенић, Миломир, „Српске земље у балканској апликацији стратегије обуздавања: југословенска и постјугословенска формула“, *Разбијање Југославије* (Живојин Ђурић, Милош Кнежевић, Милан Јовановић, ур.), Институт за политичке студије, Београд, 2012.
- Стенић, Миломир, „О српском геополитичком идентитету“, *Српска политичка мисао*, бр. 2/2012, год. XIX, vol. 36, Институт за политичке студије, Београд.
- Стенић, Миломир (2013), *Геополитика неоевроазијства: позиција српских земаља*, Институт за политичке студије, Београд.
- Суботић, Момчило, „Расрбљивање“, *Разбијање Југославије* (Живојин Ђурић, Милош Кнежевић, Милан Јовановић, ур.), Институт за политичке студије, Београд, 2012.
- Huntington, Samuel P., *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, Simon & Schuster, New York, 1996.
- Свјијс, Јован, “Ethnographic Map of the Balkan Peninsula”, *The Geographical Review*, vol. V, № 5, 1918, The American Geographical Society, New York.
- Чавошки, Коста, *Расрбљивање*, Orpheus, Београд, 2011.
- Шуљагић, Сања, *Заснивање српског националног идентитета*, Институт за политичке студије, Београд, 2012.
- *Политика*, 4. новембар 2012.

Milomir Stepic

**CENTURY OF DESERBIZATION OF THE BALKANS
– GEOPOLITICAL CAUSES AND CONSEQUENCES**

Resume

With the exception of Montenegro and Serbia, at the end of the 19th and early 20th century, most of the Serbian lands were part of the Ottoman and Austro-Hungarian empires. Nevertheless, the Serbian lands, in their ethno-spatial dimension, constituted a crucial geopolitical factor in the Balkans. Their territorial size, central geographical position and orthodox cultural background represented a potential that does not correspond with the interest of great powers and Serbian neighbors in the region. Therefore, those powers applied the strategy of containment, seeking to reduce Serbian's power. This caused continuous deserbization of the Balkans, which was particularly intense during 20th and early 21st century. Hence, it is possible to define eleven key ways of deserbization: physical destruction, negative natural growth, devastation of space caused by emigration, ethnic conversion, denying of identity, political and territorial fragmentation, inversion in integration processes, economic decline, political and ideological deviance, scientific, educational and cultural self-destructiveness, and anational profiling of Serbian intellectual elite. Geopolitical implications of this process are numerous, as they include reduced demographic potential of the Serbian people, disintegration of Serbian lands, poverty, underdevelopment, weak state on both internal and external arena, indifference to national interests, crisis of national identity etc.

Keywords: deserbization methods, population and territorial losses, geopolitical consequences, „containment“ of Serbian's power, Serbian lands.